

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ars Semper Gaudendi

Demonstrata Ex Sola Consideratione Divinae Providentiae Et Per
Adventuales Conciones

Laetitiae Perfectae Artificium In Conscientiae Recta Efformatione
inuentum, & per Adventuales Conciones expositum ac demonstratum

Sarasa, Alfonsus Antonius de

Antverpiae, 1667

Tractatus XVIII. De securitate quam in humano commercio praestat
Conscientia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11367

NONVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ.

Animum contra externa hominum iudicia & dicta armare; & securum reddere, sic vt nihil ab hominibus timeat.

TRACTATVS XVIII.
DE SECVRITATE QVAM IN HVMANO
COMMERCIO PRÆSTAT CONSCIENTIA.

Gloria nostra hæc est testimonium Conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis & sinceritate Dei, & non in sapientiâ carnali, sed in gratiâ Dei conuersati sumus in hoc mundo. 2. *Ad Corinth. 1. v. 12.*

A Conscientiâ dependet gaudium quod ex humanâ laude, & tristitia quæ ex vituperio percipitur. Timor incurrendæ infamiae si scelus prodatur, occultorum scelerum est tormentum. Hinc mali sibi conscius, semper trepidus, atque omnia habet suspecta, timens ne prodatur. Contra verò, bona Conscientia, non timet videri, imò gaudet; & peruersa de se iudicia ridet intrepidè.

P R O O E M I V M.

I à solo homine, ejusque tantùm aut angoribus, aut suspicionibus, dependeret mentis tranquillitas; ea sanè, prout jam vidimus, non deesset illi, cui Conscientia securitatem omnem præstitit, dum sese vadem opposuit rem intus agi benè; id est ex suâ sententiâ, quæ quidem

dem est Dei. Verùm cùm & hominum passim nos circumstantium, & pro libitu quæuis vituperantium aut etiam laudantium iudicijs simus expositi; vnde etiam fit, vt non modicè perturbemur: videndum est porrò, quâ ratione Conscientiâ foras prodeat clientem suum propugnatura, & domesticam pacem contra obrectatorum clamores non segniter assertura. Ostendam itaque, non aliam æquè securam esse in humano commercio quietem, quàm quæ à Conscientiâ bonâ præstatur: contra verò, etiam ex humanæ Philosophiæ placitis, non esse vitam magis tetricam & detestandam, quàm quæ cum malè sibi consciâ mente trahitur. Vnde id liquidò videbitur, Conscientiæ munus esse, improbum animum medias inter hominum laudes torquere, eique omnem famæ bonæ, sed injustæ, delectationem inficere & detrahere: probum verò injustis calumnijs impetitur, ab omni infamiæ metu liberare. Ex naturâ petitis argumentis, demonstrabuntur omnia; vt tandem appareat, quanti ab homine facienda sit Conscientia, etiamsi ei ignotum foret, aut quid sit Deus, aut quid sit, vicarias Dei partes à Conscientiâ sustineri.

§. I.

Iudicia sibi aduersa non metuit, qui suâ innocens est Conscientiâ. Hæc enim omnis tristitia quæ ex vituperio, & gaudij quod ex humanâ laude percipitur, basis est & fundamentum.

I. **C**ommune & peruulgatum est adagium, nullius domum quietè frui diutiùs, quàm in vicinis ædibus habitanti, sit collibitum: nam quantumcumque quis pacatè agat inter suos, modestè vitam tranfigat, honestumque silentium obseruet domi; si tamen vnus aliquis in viciniâ vociferetur, aut clamet, aut alio quouis modo strepitem cieat; perstreptent illicò clamoribus ædes, cæteroquin pacatissimæ, tremant vitra, concutientur tabulata, neque quies dabitur homini, etiam modestissimo, non otium placidum, non somnus tranquillus. Hinc fit, admodum non esse consultum, ædes incolere fabrorum officinis intermixtas, siue ferra-

*Nemo diu
tius quiete
fruitur,
quam col-
libitum sit
vicino.*

mentariam illi exerceant, siue carpentariam, aut doliarum: nimis enim sonoræ sunt incudes, atque auribus officit malleorum fragor improbus, neque quidquam tranquillum patitur. Sibi sanè cohabitent malleatores inquieti, seseque reciproco strepitu exerceant: non multum sibi afferent incommodi, ubi studium pulfandi est simile, & audiendi patientia est par. At homini pacatè agenti, intolerabilis est tantus fragor; tantoque hominem perstringit vehementiùs, quòd enascatur de alieno.

Vnica lingua sufficit ut turbet omnia.

Majorem id sanè locum habet in humano commercio quod spectat mores. Non enim tam homo frugi est quis, & in rebus agendis tam modestus; neque familiam habet adèd compositam, domesticosque ad virtutem exultos tam exactè; quin vnus solummodò intemperans rabulæ os, sufficiat, ut familiam totam perturbet, sic ut tranquilla quantumuis domus, tota abeat in tumultus. Vna immoderata linguæ prurigo & loquacitas sufficit, ut honestissimis ædibus faciat conuuium, optimoque homini famam virtutis detrahat, & cum famâ tranquillitatem, quâ, suo contentus, perfruebatur sanè & commodè & hilariter.

2.

Huic malo compescendo nullum est remediũ, nisi per cõtemptum.

An nulla, inquires, tanto malo parabilis est medicina? Nulla sanè alia, quàm ut eiusmodi hominum genus flocci facias, nec eorum dictis tantum honorem tribuas, ijs ut tangaris. Quid enim? an artem quæris quâ maledicorum ora obturentur; & hanc tu forsitan tanti mali medicinam appellas? Hanc profectò si indagas, frustraneo labore absumeris: latrantium certè canum eulatus antè compescueris. Virtus, nimis ampla conuuiandi est materia; ac propterea eam allatrantium numquam sperandus est finis. Vni dum silentium imposueris, exsurgent illico decem, imò sexcenti, qui te inuidiæ garrulitatisue suæ scopum statuent, in te vndique pharetram deproment, ijsque, quæ numquam non ad manum sunt, telis petent. Ne igitur artem quâ non impetaris exquirere, sed quâ impetitus vndique, tutus sis & securus;

3.

Conscientia aduersus hac tela, scutum est impetrabile.

Armandus est, inquam animus: neque ex Vulcani incudibus petenda arma sunt; ea sanè seipsâ tibi præstabit, sibi constans Conscientia. Impenetrabile hæc telis scutum est; hæc munitus, impugnaberis & non metues: impetèris, & tela excipies cum contemptu, quia sine damni suspitione. Impeterritos hosce animos, & ad omnem fortunam fortiter excipiendam paratos, non facillè quisquam sufficiet, nisi Conscientiæ sibi fidentis securitas.

4.

Cætera

Cætera omnia, trepidationi & inconstantia sunt exposita; illa sola, teste Biante Philosopho, in mundo nescit metuere, timoris expers est. Quod quidem diffusius exponit D. Bernardus, quem non tam magnificè ad captandum plausum, quàm experienciâ propriâ edoctum loqui arbitror. *Cum mundus, inquit, omni volubilitate circumrotetur; ploret, rideat, pereat, transeat; numquam marcescit bona Conscientia. Subjiciatur corpus in pœnâ, iniurijs maceretur, verberibus lanietur, eculeo distendatur, gladio trucidetur, crucis patibulo affigatur; secunda est Conscientia.* Ingens Conscientiæ vis, præclara virtus! At quem securitatis suæ habet sponforem? Neminem sanè nisi se: id est, non alio contra aduersa omnia munita est præsidio, quàm suomet iudicio, quò apud se statuit prudenter & sincerè, se à seipsâ sceleris non coargui, & ne de mali quidem suspitione reprehendi.

Scutum hoc est, unicum Conscientia se non reprehendens iudicium.

5. At inquires, quid quæso boni mihi conferet, quòd mihi met ipsi placeo, omnibus interea si displiceo? quid ego me criminis frustra absoluo, si passim non accusor modò, sed & condemnor? Quid denique mihi vel commodi, vel consolationis adfert, si mihi cum Conscientiâ benè sit, interim cum omnibus passim sit malè; si vndique exagitor; si telis vndeque ardentium impetor; si non bonis tantum fortunæ hâc de causâ exuor, sed quæ omnibus debet esse charissima, ipsa etiam viri boni fama laceretur? Inter hæc aduersa quæris quid tibi collatura sit recti bonique Conscientia? Istud sanè, vt tempestates illas visurus sis oculo irretorto, & excepturus aduerso apertoque pectore, sic quasi per contemptum: vt immotus animo, interfuturus tantum sis aduersis, quasi qui ludis gladiatorijs spectator assidet in subsellijs: turbantur in circo omnia, & spectator interim ipsis etiam gladijs vulneribusque delectatur. Omnia, inquam, mouebuntur quæ circa te sunt, te solo immoto & inconcusso. Denique istud, tam verè quàm magnificè, cum Diuo Augustino exclaimabis, dum te hominum obtrectantium clamores circumstant, & iudicia peruersa impetunt: *Senti de Augustino quidquid lubet, sola me in oculis Dei Conscientia non accuset.* Ejus iudicio dum non condemnor, absoluo: neque vllius sententiam magni facio, qui solam Conscientiæ meæ, si bona sit, æstimo; & si mala sit, solam expauesco.

Conscientia iudicio suo freta, contemnit aduersa omnia, nec concutitur impetibus.

6. Hæc tibi inexperto forsitan, si præclara magis videntur, quàm

Maint vera gaudium

D. Bern.
de interio-
riori do-
mo c. 23.

D. Aug. l.
2. contra
Maniche-
os c. 1.

oritur ex
laude Con-
scientiæ,
quàm ex
omnium
hominum
falsâ appro-
batione.

vera Conscientiæ encomia, en tibi quid conferat Conscientia, quod reipsâ ita esse poteris experiri, & fortassis expertus es jam sapius. Istud sanè præstabit eximium imprimis & ingens, vt majoris apud te, non fidei tantum, sed & pretii futura sit Conscientiæ tuæ laus aut vituperium, quàm aliorum omnium qui te aut laudant, aut insectantur. Majori inquam, sinceriorique gaudio tibi cor subsiliet, cum Conscientia rem actam tibi laudi verterit, quàm si in publico theatro tibi communis hominum vox præana immerenti caneret, & in magnificos iret applausus. Admirandam enimverò rem, & ex quâ supremam auctoritatem Conscientiæ, judicijs omnibus humanis præsidem, eaque moderantem, manifestè datur intueri. Quantumcumque quis publicâ apud homines viri boni famâ polleat: justitiæ cultorem egregium, hominem ab alieno abstinentem manus, donis incorruptum, castum, continentem te dicant quotquot te nouerint mortales; tamen nec tu ijs credes, neque solidum aut diu duraturum exinde gaudium animo concipies, si sola Conscientia laudibus obstrepat, dicatque feridò, immeritas tibi laudes dari, & falso te encomio inclarescere.

Laus hu-
mana cru-
ciat, si ei
Conscien-
tia contra-
dicat.

Quin imò, si necdum perfricuiisti frontem, si per impudentiam aliquid tibi boni viri & bonæ rei factum est super, pudebit te prorsus tui, alius quòd dicaris, atque alius quòd sis. Exeruciaberis profectò alienis encomijs tamquam tibi minimè debitis, illudque cum Jobo dices verissimè: *Quid tacens consumor!* Quin laudibus hominum acquiesco? hominem frugi, matronam castam, virum virtute eximium censent me; quid ergo me tacens consumo, & arrodo, & exedo? Sanè, inquit D. Gregorius: *Tacens consumitur, qui apud semetipsum dente Conscientiæ mordetur.* An ergo præter bonam famam adhuc quidquam requiritur? Requiritur sanè, & quàm maximè. Quid? istud palmarium, inquit Gregorius, Conscientiæ, famæ subscriptis, testimonium: *ac si apertè dicat. (Job) Si vixi vt accusatorem exterius nullum timerem; vtinam sic vixissem, vt intra memetipsum accusatorem Conscientiam non haberem! Tacens enim consumitur, qui intus in se inuenit, unde vrat.* Sed cur vror inquires? cur exerucior? & si omnibus populi suffragijs probus habeor, quid mihi aut ab hominum vllò, aut à meâ magnopere timendum est Conscientiâ? Nescio sanè quid id sit; istud scio, interuertendam animo, quæ ex humanâ laude per-
cipi

7.

Job 13.
v. 19.D. Greg. 1.
11. moral.
c. 2.

cipi solet dulcedinem; nullumque mihi grauius opprobrium ob os posse obiici, quàm si inter communes laudantium acclamations, Conscientia mihi tacitè insufurret, Falsum est quod de te dicitur; non competit tibi hæc laus; de alieno extolleris; nec laudem hanc mereris.

8. Stupenda profectò res est, & ex quâ, summa, in humanis actionibus dijudicandis, Conscientiæ iurisdicção profus elucescit. Millena pro te habeas hominum, virtutum tuam approbantium, & ab omni vitio absoluentium suffragia & sententias; nihil tamen ex iis delectationis hauries, nec iis acquiesces, donec à Conscientiâ, quasi à Senatûs priuati summo Præsidente, subscriptum sit, *Vidit Conscientiâ & approbavit.* Deinde tanta est Prætorio Diuino Præsenti auctoritas, Conscientiæ inquam; vt omnes omnium hominum pro te latis sententias, ipsa sola irritas possit reddere; sic vt inter tot plausus, quos vnica tibi Conscientia, tanquam immeritos abjudicat, pudore suffundendus sis liquidissimo. Neque verò nunc dico, idcirco id contingere, quòd in extremo iudicii die, non ex hominum sed ex Conscientiæ testimonio, ferenda sit à Christo decretoria aternitatis faustæ aut infastæ sententia: non enim nunc de Christianis tantùm loquor sed & de Gentilibus, quibus nostra ignota sunt mysteria; aut iis etiam qui futura nihil pensi habent. Istud enim fateri eos necesse est, quòd si passim, falsò tamen, habeantur viri ad probitatem facti, aut matronæ virginesue pudicæ audiant; hoc solùm se ex hominum approbatione referre delectationis & commodi, quod scelera sua, libidines & propudia, vnde grauissima, si publicè prostant, ferrent dehonestamenta & vituperia, non sint in propatulo; gaudent inquam quia latent. Sed quòd ex eiusmodi iudiciis, plenum sincerumque gaudium percipiant, iisque penitus acquiescant, numquam id certè aut asserent; aut si asserant, numquam ipsimet credent sibi.

Conscientia sola potest omnia iudicia hominum irrita reddere.

Improbis laudati, tantum gaudent, quia latere se credunt dum laudantur.

9. Denique illud etiam, si mentem aduertas, experieris liquidò; quoties ad aliorum laudes faustasque acclamations tibi cor turget, atque animus plene delectatur; hoc exinde fieri, quòd aliena iudicia, tuo censeas esse conformia; eamque videas de tuis rebus circumferri opinionem, quam Conscientia tibi deberi profitetur. Sic, quæ formæ appetens est virgo, venustatem suam commendari gaudet, si se formosam esse iudicet: sin autem; fa-

Nemo laudatus gaudet, nisi quia videt aliena iudicia, iudicio Conscientia sua esse conformia.

ne

nè de specie non laudem tantummodo sibi dari, sed & sermones de eâ inferri perhorrescit. Sic suo quisque tantum iudicio latus est; & alieno se metitur, dum exæquatur suo. Adeo tandem pateat, quod initio fortasse videbatur heteroclitum, verissimum esse, voluptatis omnis quæ ex humanis laudibus, id est, seu ex priuatâ famâ, seu ex communi gloriâ percipitur, basim & fundamentum esse, proprium Conscientiæ testimonium. Quò qui caret, laudibus obrutis non facile acquiescet: non enim solidè quisquam de iudicio gaudebit externo, qui non delectatur de proprio; nec de alieno beatus est, qui miser est suo.

Cur D.
Paulus testimonium
Conscientiæ vocet
Gloriam,
cum tantum sit iudicium
priuatum.

Hinc est quod tam amplè Conscientiæ suæ testimonium D. Paulus deprædicet. *Gloria nostra*, inquit, *hec est, testimonium Conscientiæ nostræ: quod in simplicitate cordis*, id est sine falsimoniis, *& in sinceritate Dei, & non in sapientiâ carnali, sed in gratiâ Dei conuersati sumus in hoc mundo.* Quæ quidem verba non sic tantummodo nunc intelligo, quasi si asserat, se de Conscientiæ, pro sinceritate suâ, latâ sententiâ gloriari (qui tamen sensus est planè bonus & Paulinæ sententiæ accommodus) sed verborum singulorum significationem libet nunc expendere. *Gloria nostra hec est*, inquit, *testimonium Conscientiæ nostræ.* ita sit. Quid demum est Gloria? sanè, nisi de verborum acceptione libeat altercari, Gloria dicitur, publica inter multos sparsa fama, seu *clara cum laude notitia*; vulgata hæc est Gloriæ definitio. Hoc verò si ita sit; an solum & vnicum, quin & priuatum Conscientiæ de Pauli actionibus datum testimonium, publica fama est, aut Pauli gloriâ? Minimè gentium. Verùm hoc mihi velle videtur Apostolus: ac si dicat: Quid meâ refert, magna de me encomia circumferri? quid Pauli interest, suas laudes hominum ore decantari passim; easque non in famam tantum, sed & in gloriam quoque percrebrescere? Sanè fama mea, mea gloria, sola est Conscientiæ meæ testimonium: id est, eam externis omnium hominum acclamationibus, infinito præfero interuallo; maiorisque facio, ea sola quòd testetur, *in simplicitate cordis, & in sinceritate Dei in hoc mundo conuersatum me*, quàm quòd id mihi acclamaret orbis vniuersus, ac propterea de theatro assurgeret & plausum daret. Quid enim hominum sententiæ mihi boni conferent, quæ nisi summi Præsidis, Conscientiæ inquam meæ, manu subscriptæ sint, irritæ sunt nec authenticæ? quid mihi aut ad-

10.

2. ad Cor.
1. v. 12.

dent

dent bonæ rei aut dement bonæ spei ? nihil quidquam. Conscientiam itaque meam attendo. Laudat illa me, sincerè in omnibus à me actum quòd sit, neminem dolo circumuenisse; neque carnis sapientiam sed Dei leges sectatum me; hæc mea fama est, hæc mea gloria. Neque hanc aliunde domum arcessere necesse est ei, cui ea domi nascitur.

11. Rursus non caret energiâ, quod Gloriam hanc, *nostram* Paulus appellet, id est suam. Quasi si dicat; externa illa quæ nos circumstrepit gloria, sanè aliena est; quæ uti datur, ita & eripitur pro hominum in diuersa abeuntium arbitrio aut libidine. At testimonium Conscientiæ, gloria sincera est, & quidem nostra, quia mihi inhæret; nec per hominum tantummodo ora circumuolitat, sed menti meæ prorsus infidet: nostra denique, quia obtentam ita possideo, ut nemo quisquam eam mihi possit extorquere, nisi egomet mihi, idque agendo perperam. Patet itaque quod Conscientia non tantum menti sufficiat, ut eam voluptate compleat; sed & aduersus debacchantium, & quieti suæ obstrepentium obarmet ora. Tanta enim eius est autoritas, ut non obtreçantium tantummodò, sed & laudantium voces interpeller, iisque fidem omnem prorsus adimat, suo calculo non confirmatam.

*item cur
vocat Glo-
riam suâ.*

§. II.

*Datur ceterior ratio cur animus, reclamante Conscientiâ,
humanis laudibus non acquiescat, nec iis solidè delectetur.
Et ratio est, timor infamie, si prodatur
rectum scelus.*

12. **E**T ut quæ dicta sunt, accuratiùs demonstrantur; non abs re erit perpendere, unde tandem id eueniat, ut quamuis hominum, facta approbantium gratæ quantumuis voces, animum prurigine quâdam demulceant, numquam tamen componant aut oblectent penitus, si externis iudiciis Conscientia intercedat. Quid quòd, ut dixi, pudore magis suffundatur, quò major laus est, si indebita? Indaganda est vicissitudinis tantæ, quæ

E e e

demum

Etiā ethnici, & nefarius stimulus conscientia tangitur.

demum in naturâ sit, origo. Unde inquam ad falsas laudes tanta oboritur menti agitatio, & tam durus est animo Conscientiâ cum externis iudiciis conflictus? Nam quod stimulus perurgens Conscientiâ, re male actâ, mens perferenscat, quæ rationes in extremo iudicio dandas, & à Conscientiâ acerbissimè accusandam sese meminit; id quidem non miror ego: actorem suum metuit mens mali sibi conscientia: & claras publice accusaturi voces meritò expauescit, cuius tacitos morsus nunc experitur tam acerbos. Verùm homo aut Ethnicus, aut quem futurorum cura non tangit, quid est quod tamen sceleris Conscientiâ tantopere perurgeatur, & amarissimè perturbetur? Hic ego te jam conuenio, quisquis es impie, & contemptor Dei. Videbis tandem, quantum deceat Conscientiam reuereri, & ex eius præscripto viuere; quamuis nec humana curaret Deus, nec vlla esset futuri expectatio.

Pessimus quisque scelera celat, saltem aliqua.

Quod quidem vt ritè exponatur, non incommodùm occurrit Seneca. Stupendum est, inquit, Lucili, sceleratissimi quoque & perditissimi cuiusvis hominis, in occultandis flagitiis familiare studium. Nam utcumque impudenter sint; & apud sui similes ex perditâ vitâ commissisque sceleribus gloriam captantes inhonestam, ea impudico ore deblaterent; tamen alienis auribus non committunt omnia; quædam occultiora pudor supprimit, & reticentur. Unde manifestum est, aliqua semper in flagitiosissimo quoque, Conscientiâ vellicantis animum, vestigia superesse. En Senecam. *Alioquin vt scias, inquit, subesse animis, etiam in pessima abductis, boni sensum; nec ignorari turpia sed negligi; omnes peccata dissimulant.* id est, tegunt, hominumque oculis conantur subducere. Igitur mali Conscientiâ tanguntur improbi, hoc est, malum iudicant esse, quod egerint. Si enim rectum & bonum crederent quod patrarint, jam certè dissimulatione non esset opus: neque enim tegenda sunt tam ingenti curâ, quæ bonus nemo, si bona sint, non laudauerit. Interim quem lapidem non mouet adulter, vt impudicos celet concubitus? & quid non agit vt lateat, injustus alienæ possessor rei? malè partis incubat, & ne deprehendatur, pertimescit omnia, imo & se. Eleganter Chrysofostomus: *omnia pauet, inquit, metuitque qui talis est umbras, parietes, ipsos lapides tanquam vocem emittentes. Omnia obseruat, omnes habet suspectos; famulos, vicinos, hostes, amicos, eos qui norunt,*

13.

Sen. ep. 97.

Sceleris sibi conscius omnia habet suspecta, etiam iusta time.

D. Chrysofost.

e03

eos qui nihil norunt. Quid homini demum deest, aut quid sese suis suspicionibus miserum interimit? quid timide circumspicit omnia; & omnia, etiam tuta timet, cum tamen in occulto sint omnia?

14.
Sap. 17.
v. 11.
Sap. 17.
v. 10.

Sic est; sed omnes qui latet, se non latet. Conscientiam habet domi, sceleribus oblatrantem: hinc timet omnia, qui Conscientiam debet metuere. Quinimo ut præclare Sapiens, illa ipsa latendi sollicitudo, sceleris patrati est confessio. *Cum enim timida sit nequitia, inquit Sapiens, dat testimonium condemnationis suæ, id est, timore ipso se & prodit, & condemnat scelus; rationem subdit Sapiens, semper enim præsumit sua, perturbata Conscientia.* Verum præsumat sanè sua & atrociam, per me licet, istud tamen semper urgeo, & quæro quid timeat? Deum certè non metuit, quem aut ignorat, aut habet despiciatui; æternis non angitur, de quibus nulla est cura. Quid ergo retormidat? *Testimonium condemnationis suæ, id est, propriæ, inquit Sapiens. Ast quid ex hoc testimonio feret incommodi? Quid? istud sanè grauissimum, quòd se videat, si iortè casu aliquo detegatur crimen, ab suâmet ipsâ Conscientiâ deserendum, neque vllum infamæ subeundæ ab eâ patrocinium expectandum esse: condemnationi quinimò & infamæ publicæ, tanquam sceleris debita, subscripturam.* Obicit ergo scelerato homini ob os, crimina quantumcumque oblitterata silentio, posse euulgari; dedecus exinde oborturum pudoremque repræsentat: & tandem clarè enuntiat, dignum esse te infamiâ, & qui passim, pro enormitate criminis, apud probos omnes habearis contemptui. Vnicum hoc mentis tuæ iudicium, pacem omnem interpellat, efficitque ut modò etiam infamæ notam perhorrescas, quam tuis facinoribus tu ipse iudicas meritissimo jure deberi. Atque hoc præterea habet immerita laus eximij, ut quò major tibi est apud hominès virtutis fama, eò grauior timeatur futura infamia, si, quæ famæ nunc non efficiunt occulta crimina, casu aliquo detegantur.

Conscientia obicit sibi infamiam apud homines sustinendam; si scelus prodeat.

15.
Sen. supra.

Ita est, inquit Seneca; *Idèd non prodest latere peccanti; quia latendi et si felicitatem habet, fiduciam non habet. Ita est: tuta scelera esse possunt, securâ non possunt.* Hinc est quod semper timet, quia, *semper præsumit sua perturbata Conscientia.* Præsumit enim & patitur modò pudorem, quò perfundendus esset vndique, si aliquan-

Summum tormentum Conscientia, est timor futura infamia.

do prodiret scelus. Et verò scire vis, quod tandem summum sit, quod à Conscientiâ infertur naturæ tormentum? Si rem non jam ex Fidei principijs, sed ex naturæ solius, Philosophorumque placitis expendimus; certè non alius est exquisitior scelesti hominis, sed famâ boni, cruciatus, quàm infamiæ incurrendæ timor. Calculum adjicit Seneca. *Prima & maxima, inquit, peccantium pœna est, peccasse. His consentiamus* (scilicet Epicuro) *mala facinora Conscientiâ flagellari.* Ita est, at quomodo? modum exponit. *Plurimum enim illi tormentorum esse, ed quòd perpetua illum sollicitudo urgeat ac verberet; quòd sponsoribus securitatis sue non potest credere. Hoc enim ipsum argumentum Epicuri est, naturâ nos à scelere abhorvere, quòd nulli non, etiam inter tuta, timor est.*

Senec.
Ep. 97.

*Male fidi-
tur late-
brarum
sponsoribus.*

At quinam securitatis sunt sponsores, quibus tamen credi non posse asserit Philosophus? Certè, tenebræ sunt, secretus locus, temporis elapsi diuturnitas, hominum obliuio, fama optima: denique neminem commissum crimen aut scire, aut etiam scire posse. Sanè sponsoribus istis admodum facillè, sed & admodum temerariè fides datur. Vidimus enim abstrusissima quæque, & quæ memoriâ omnem effugissè videbantur, emerissè tandem scelera; eaque leuissimis etiam indicijs venisse in propatulum. Sic est criminibus tegendis, nusquam & numquam tuta est fides. Deinde quantumcumque tibi persuadeas latère posse te, tamen timore incutiendo sufficit, quòd tacitus tibi fateâre, ingentem profus & intolerandum dolorem incutiendum animo, neque hominum ora laturum te, si quæ tanto studio tecta est, erubescendi materia in vulgus erumperet. Hoc saltem negare non potes. Times itaque; quantumcumque studeas, vt ne timeas. Atque hîc solus timor sufficit, vt viuas inquietus tui, suspicerisque ne propudia quibus implicaris, aliquando tandem, *decantet ab ilice cornix*, aut ex rupe coruus loquax.

16.

*Conscientia
exprobra-
tiones secre-
ta, faciunt
vt etiam
tuta time-
antur.*

*Exprobra-
tiones illa*

Duo in hanc rem, eaque admodum eximia effatur Seneca. *Multos, inquit, fortuna liberat pœnâ* (externo nimirum scelerum supplicio) *metu neminem. Quare? quia infixâ nobis eius rei auersatio est, quam natura damnauit. Ided numquam fides latendi fit, etiam latentibus; quia arguit illos Conscientia, & ipsos sibi ostendit.* Rectè. At quid quæso affert quò coarguat? Aliud profus nihil, quàm latentis criminis exprobrationem acerbissimam. Istud nimirum cum sarcasmo exquirat; an non te pudeat alium dici te, atque

17.

Sen. ibid.

arque alium esse? Per hominum ora volitas quasi vir probus, cum
 sis deterrimus; aut matronam honestam censent te atque oppi-
 dō pudicam, cum libidinis sis infame prostibulum: decipitur
 interim fama publica; & hoc tu nosti; & hoc fers? An non digna
 est tam propudiosa improbitas, tandem erumpere, vt ne diutiùs
 credulitate suâ deceptus orbis honorem deferat immerenti? Hæc
 atque his etiam grauiora sunt interna tormina, quibus animum
 Conscientia exercet identidem. His autem dum torquetur,
 omnia quæ foris allabuntur, habet suspecta, etiam vmbra timet:
 minimumque prætergradientis aspectum, si paullo sit fero-
 cior, exprobrationem illico latentis criminis esse suspicatur. Sic
 nempè, qui hostem aut proditorem suum intra arcis mœnia latere
 Præfectus nouerit, omnia quæ aguntur foris, inimicorum esse retur
 stratagemata: minimumque strepitum, instantis sibi jamjam ho-
 stis fragorem iudicat: externa metuit, quia proditorem habet
 domi. Et quidem Conscientiæ negotium longè est acerbius: non
 enim occultas, sed apertas planè inimicitias gerit, & verò etiam
 præ se fert. Clarè enim edicit, proditorem moliri se: primus vt
 quis ingruerit qui rem aperiat, aut crimen qui impropere, apè-
 turam sese illico portam infamiæ, accusantis partibus adhæsuram
 se; claraque criminis patrati notas, vt tergiuersationi non sit lo-
 cus, tuæ fronti, quantumcumque sis effrons, inscripturam; vt
 te tandem tui dispudeat, qui nunc vultu mentiris quod non es.
 Quid hoc hoste infestius? quid hoc tormento crudelius? Et quod
 in hæc re est pessimum, neque hostem hunc domo datur expellere,
 neque exprobrantis obturare os, neque quæ objectat, in manu est
 aut negare, aut refellere.

*describun-
tur.*

*Nihil tutum
est, ubi ho-
stis domi est.*

*Hostem se
scelerata
mentis cla-
rè profitetur
Conscientia.*

18. Egregium enim uerò naturæ inuentum! vt ipsa se coërceat,
 ipsa sibi frænum facit, & quidem ex seipsâ. Atque eccum Sene-
 cæ effatum alterum. *Malè de nobis aetum erat, quòd multa scelera
 legem & iudicem effugiant & scripta supplicia; nisi illa natura
 grauiora de presentibus soluerent; & in locum patientiæ, (id
 est suppliciorum) timor cederet.* Passim vulgi ore circumfertur
 tritum istud, *dat veniam coruis, vexat censura columbas*: infortu-
 natis furibus, scrutatorumque miseris direptoribus, neque suppli-
 cia neque cruces sufficere: interim magnis illis, honorumque ti-
 tulo insignitis latronibus, qui Reipublicæ rimantur viscera; illis
 iniquiunt fora & compita, atque atria amplissima luxuriantibus,
 Eccc 3 nimis

*Timor què
sibi facit
Conscien-
tia natura
frænum est
& suppli-
cium,*

*supplicium
hoc nemo e-
uadit quòd
tunc etiamq;
fortunatus,
si sit scela-
ritus:*

Sen ibid.

nimis esse angusta : neque vlla sceleratis constituta esse supplicia, nisi iis tantum qui moderate & infeliciter sunt nefarij. Equidem audio isthac dicta vulgo dici : non tamen, vt vulgus assolent, credo omnia. Etenim, magno sane Diuinoque cautum est consilio, ne vlli desint supplicia, à timore incurrendæ infamiæ nem nem exemptum esse. Quantumcumque ergo, sceleratorum pœnis à Republicâ constitutis, quosdam feliciter vt videntur sceleratos, aut fors, aut fortuna, aut maiestas imperij, aut latenti felicitas eripuerit; infamiæ tamen metui non subtrahit. Istud sceleratos sequitur tormentum prorsus ineuitabile, quod Seneca paullo ante recensuerat, scilicet : *Timere semper & expauescere, & securitati diffidere.* Hoc ne Regibus quidem, super omnia, vt sibi videbantur euectis, datum est effugere. Aut si datum est iis nil timere, vt contigit nonnumquam tyrannis, quibus efferata scelerum libido humanitatem omnem detraxerat; certe temeraria scelerum fiducia, supplicium ijs summum fuit, & turpissimæ demum ruinæ accelerandæ initium. Plenæ sunt de his historiæ; nullum in orbe regnum est, quod hæc ignorat; quia nullum est omnino, quod exempla hæc non vidit, & quidem plurima.

ne Regibus
quidem.

David peccator
latebras
quærit.

Juuerit tamen Davidis, potentissimi quamuis regis, sed scelerum sibi tum conscius, ingentes metus cernere. Adulterio contaminatus thorax, & innocuo Viræ sanguine cruentæ manus, obruant oculos. Ultorem tamen non est quod timeat; nam regij throni sublimitas, humanæ vindictæ subtraxerat homicidam. Et tamen latebras quærit fugitiuus, nec in imperia vocem explicat, dum vultus hominum exhorrescit. Audite meticulosi peccatoris trepida suspiria. *A voce gemitus mei, adhesit os meum carni meæ:* en vt metus vocem intercludat? *Fugitium videre vis? Similis,* inquit, *factus sum pellicano solitudinis.* Rursus, *Factum sum sicut nycticorax in domicilio.* Iterum, *Virilani, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Deus bone! angulos quærit vt lateat? Quid solitudinem suspirat? quid noctuæ ad instar, tenebris se immergit & lucem fugit? quid denique in aulâ propriâ expauescit? En, is qui derecto vultu, & fronte explicatâ nullius sibi sceleris conscius dum esset, *Perambulabat in innocentia cordis sui, in medio domus sue,* is inquam, nunc desertis atrijs, tabulata conscendit, & in tecti commissuris latibulo quærit locum. Quid ergo qui Rex est metuit? Rationem subdit, & totum Conscientiæ explicat tormentum,

19.

Psal. 101.
v. 6, 7, 8, 9.

Psal. 100.
v. 2.

mentum: *Totâ die, inquit, exprobrabant mihi inimici mei; & qui lau-* amicorum
dabant me (scilicet olim) aduersum me jurabant. Ita quidem Da- *aspectus,*
uid: *Verùm quis id factum fuisse mihi facile persuaserit?* Quis *crimnis*
inquam, & quidem totâ die; Principi adulterium exprobrare au- *exprobra-*
deat? quis, non dico ore regem coarguere, sed vel oculis notare *tionem sus-*
non exhorreat? Vana sunt hæc, & inania timoris deludibria & *picatur.*
figmenta. Nemo Dauidi obloquitur, nemo obstreperit; & tamen
omnes timet; amicorum etiam oculis & placido aspectu pertur-
batur is, quem nec Goliathi feroces vultus, nec Saülis iræ per-
terruerant; motu amici capitis, dejicitur pectus regium, &
tantis hæctenùs impaudum malis. Exprobrant enim uerò ad-
ulteros concubitus, quotquot Dauidem intuentur; quia me-
ritò exprobrari posse, id ipsi imprimis insultabunda objicit Con-
scientia; eaque jam patitur, opprobrij quasi reipsâ impacti tor-
menta, dum scelestus est Dauid, quæ sibi ex merito toleranda ju-
dicat.

20. Sic nemo, ne Rex quidem, Conscientiæ suæ tormento subduci- *Timor in-*
tur: & quamuis scelus lateat, id tamen semper obuersatur animo, *famia, pa-*
& identidem semper recurrit, fieri posse ut res in apertum pro- *tibulum est*
deat. Hæc cura vocem occupat, hæc fauces perstringit, & laqueo *peccatoris,*
omni pejus, metuentis animam strangulat atque illidit. Quid illo *in laqueo*
crudelius est patibulo, in quo citra mortem dum quis pendet, *quo stran-*
semper moritur & numquam enforitur? Atqui hoc ipsum est sup- *gulatur.*
plicium, quod post omnia, quæ fusè enumerat, tamquam crude-
lissimum peccatori minatur Deus. Parum sibi dixisse videbatur,
nisi enumeratis cladibus, quas magno numero immissurum se re-
belli populo asserit, istud coronidis loco adderet: *Dabit tibi Do-*
minus cor pauidum, & deficientes oculos, animam consumptam mæ-
rore. Et erit vita tua pendens ante te. Duplex enim uerò supplicium;
vnum quod pendeas, alterum quod ante te; ut scilicet scias ipse
quæ pateris, neque supplicij bene meriti infamia, vllius, ne tuis
quidem oculis subtrahatur.

Deuter.
28 v. 65.
66.

21. Aut si Dei minas alio libeat modo exponere, *Et erit vita tua* *E filo pen-*
pendens ante te, id sic intellige, quasi si dicat: Peccator, etiamsi *det scelerati*
homines passim lateas, tamen fama tua, quæ hominis honesti *fama.*
vita est, *erit pendens ante te*: etenim videbis à filo tantum pendè-
re, quam inter homines boni viri existimationem obtines. Pen-
det à conuitiantis ore, pendet à suspicione etiam minimâ, pen-
det

det ab amici irâ subitâ , pender denique ab incerto euentu, nec tamen raro & inusitato , tota vitæ tuæ gloria. Pendula est itaque vita tua : & quæ sic pender vita , trahitur profecto miserè , non ducitur. Quid verò dum sic angeris, humanæ quæ te circumstrepunt , & non tam tibi quàm fortunæ tuæ adulantium voces iuuerint ? aut quid delectationis poterit aliena laus conferre , si istud semper pendeat ante te , Ecquid dicent homines , si quis sim resciant ?

*Futilis est
laus huma-
na nec de-
lectat, cum
ei Con-
scientia
opponitur.*

Hæc mecum dum meditatiùs expendo , tum verò me interrogo, an pro captandâ hominum gloriâ ; aut etiam curando corpore per enormem licentiam , aut denique an vniquam operæ pretium sit , Conscientiâ reclamante , vitiis indulgere ; cùm nullam mihi quietem ab eâ dandam non ignorem ; mediosque inter triumphos , & populi gestientis applausus, omnem mihi sciam bonæ famæ & gloriæ comparatæ dulcedinem subtrahendam, miscendamque felle amarissimo ? Ah miseri ! quàm parum id perpendimus ? & quæ perpendimus , quàm cautè dissimulamus ? Alterum hoc naturæ peruersæ malum est : miseri sumus & infelices ; & tamen miseri videri nolumus. Ridet sceleratus ille , ille sibi sui conscius ; & risu, animi vlcus tegit : tegitur vlcus, sed non sanatur : exedit quin imò vires animæ , quæ , dum foris rident ora , intus mœrore conficitur. Sanè non rarè personata eiusmodi felicitas , morte ipsâ longè est grauior. Certè vt truculentiùs puniretur Cain , pro morte vitam accepit , vt ex D. Ambrosio nuper vidimus , ne supplicium Timoris euaderet , & *ne mors auferret ærumnam.*

22.

Tract. 10.
n. 22.

§. III.

Conscientiæ bonæ testimonio armatus, nullius hominis iudicium aut magni facit, aut etiam declinat. Contemnit autem peruersa de se iudicia.

*Conscientia
bona securitas.*

TRistiora nunc euasimus : caliginem inquam & nebulas , quas aduersantis humanis laudibus Conscientiæ tormentum, menti obducit. Iuuat tamen perturbationibus his interfuisse tantisper ; vt è nigris hisce nubibus , Conscientiæ boni sibi consciæ amenitas,

23.

mānitas, tantò clariùs eluceſcat. Itaque ſi rectè jam percipi-
tis, quanta ſit tempeſtas quæ ex Conſcientiæ teſtimonio, &
metu futuræ infamiæ, falſas inter laudes menti oboritur; videte
nunc ex aduerſo, quanta ſit animi, inter hominum opprobria
& calumnias conſtituti tranquillitas, qui Conſcientiæ ſolius lau-
de frētus, ipſe ſibi innocentæ ſuæ ſententiam pronuntiat.

24. Primò enim, prodire audet in publicum, neque cuiuſquam
vultus exhorreſcit, qui ſuo non metuit ne pudore ſuffundatur.
Ubique, tum in foro, tum in compitis, tum in priuatis ædibus fron-
tem explicat, honeſti viri titulo gloriatur; & non abs re, & absque
metu. Fas ei per omne limen: litteras enim patentes innocentæ
ſuæ teſtes, in fronte gerit exporrectas. Neque ſi opus eſt, aut
res ſic ferat, laudes ſuas celat, quas neminem ſcit poſſe ire in-
ficias. Alienis etiam laudibus tutus fruitur, iſſque ſolidè dele-
ctatur; vtpote Conſcientiæ ſuæ conformibus, eiufque ſigillo con-
firmatis. Scelera publica impunè coarguit; eaque ſi priuata
ſubditorum ſint, liberè corrigit & caſtigat, vt qui iis meminit
ſeſe minimè implicari. At verò quàm timidè, & quàm percuſâ

*Primò, inter
quoſuis ho-
mines agit
confidentor.*

Pſal. 100.
v. 2. 3.

Profectò innocentem ſe cum Dauid noſſet, & *Perambularet in in-
nocentiâ cordis ſui in medio domus ſuæ*, tum fanè vti fateretur ipſe,

*Timidè a-
lium cor-
ripit qui
ſibi ſcelera
eſt conſcius*

ibid. v. 7.

proclamare: *Non habitabit in medio domus meæ qui facit super-
biam. Qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum meo-
rum.* Ecce, innocentis Dauidis oculos metuit procax os, nec eo

hic n. 19.

coram, in libidinem ſolitam audet erumpere. At poſtquàm in
Berſabææ formâ, oculos ſuos Dauid infecit, & perdidit; tum fanè
oculos alienos ipſe metuit: & exprobrari tacitè ſibi ſcelus au-
tumat, tantùm cum videretur. Quid illi ad corrigenda in aliis
vitia erit animi, qui ſemper torquetur ſuis? Recti bonique ſibi
conſcius, ambagibus non indiget; laudat & laudatur, corripit
& caſtigat, ſine villo metu; & qualem ſeſe nouit intus, talem ſeſe
defœcato animo, & libero præfert foris.

Secundò, non Conſcientiæ ſuæ teſtimonio tantùm acquieſcit,
ſibiſque applaudit domi; ſed, quod pulcherrimum eſt fiducia ge-
nus, omnes quotquot ſunt homines admittit, & actionum ſua-
rum patitur eſſe conſcios. Omnium inquam, præter eas quas na-
turalis pudor tegit, hominumque conſpectibus docet eſſe ſubtra-

*Secundò
bona Con-
ſcientia pa-
titur a-
ctiones ſuas
videri.*

hendas. Neque verò judicari ab omnibus metuit, qui à nemine se dolet videri. Hoc verò est probum esse, & probitate suâ verè fortunatum. *Tunc felicem te esse judica*, inquit præclarè Seneca, *cùm poteris in publico viuere; dùm te parietes tui tegent, non abscon-* Sen. ep. 43.
dent: quos plerumque circumdatos nobis iudicamus, non vt tutius viuamus, sed vt peccemus occultius. Operæ pretium fuerit hominem Ethnicum audire de hâc re philosophantem eximiè. Ita pergit. *Rem dicam ex quâ mores æstimes nostros. Vix quemquam inuenies, qui possit aperto ostio viuere. Ianitores Conscientia nostra, non superbia opposuit. Sic viuimus, vt deprehendi sit, subito aspicci. Quid autem prodest recondere se, & oculos hominum aureque vitare? Bona Conscientia turbam aduocat; mala, etiam in solitudine, anxia atque sollicita est. Si honesta sunt quæ facis, omnes sciant: si turpia; quid refert neminem scire, cum tu scias? O te miserum si contemnis hunc testem! Addere debuerat, O te felicem, omnibus te accusantibus, hoc solo teste si absolueris!*

Ingens est istud Liuij Drusi encomium, quodque Vellejus Paterculus, dum viri probitatem describit, minimè omittendum 46.
judicat virtutis argumentum. Cùm edificaret domum inquit, pro- Vellejus Paterc. l. 2. Hist.
mitteretque ei architectus, ita se eam edificaturum, vt libera à conspectu, immunis ab omnibus hominibus esset, neque quisquam in eam despicere posset: tu vero, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, vt quidquid agam ab omnibus perspici possit. Sibi confidentis animi magnificam profecto vocem! Quam tamen non sic intelligendam iudico, quasi si arcana omnia tam animæ, quàm rei familiaris, aut etiam publicæ negotia in aperto agenda sint; aut jam acta, publicè sint propalanda: tanta enim sinceritas, in graue possit cedere detrimentum; & quidem præter fas & æquum non rarè secreta panderentur. Verum prudentissimorum virorum hæc est, ni fallor, mens; hominem Conscientiæ suæ testimonio, actionisque fretum probitate, ita esse animo constitutum, si casu aliquo per fas aut nefas, id quod secretò est commissum, euulgaretur in publicum, minimè tamen perturbandus vt sit: cùm omnes, qui rem intellexerint, iudicaturi sint liquidò, non tantùm actum bene & ex æquo, sed iustum quoque fuisse quòd ageretur clanculùm. Multa certè agenda sunt clandestinè, multa paucis committenda, multa vni, multa nulli. Non tamen rectè id agitur, quod, si factum euulgetur, clam iis quorum

*Quomodo
secretas
quasdam
actiones
faciat is,
qui sibi
boni est
consciens.*

*Quanam
clandestinè
agenda sint.*

quorum non intereat factum fuisse meritò dispudeat. Siue vt aliis verbis mentem, & fortasse clariùs exponam; non bene celatur vlla actio, quam hominum oculis subducendam non statuit ratio & Conscientia. Hoc verò si iudicat, tum sanè clandestina non est improbè, quæ si casu aliquo fuerit in aperto, iudicanda est ab omnibus clandestinam esse debuisse, nec nisi iniuste potuisse propalari. Videri itaque vult Conscientiæ suæ in-nixus animus; & quæ videri non vult, videri tamen cum sic ca-sus feret, minimè timet.

27. Quid, quòd non tantùm oculos hominum non veretur, sed quòd & testes & censores vltro aduocat, gaudetque esse qui res suas penitiùs examinent, & perscrutentur? Quid enim? sanè non censores sese iudicat in domum admittere, sed innocentia suæ fu-turos testes. Egregiè fidentis animi inter emissitios oculos ver-santis securitatem, in Philosopho diuite deprædicat more suo Seneca. Diues vt sit, & omnium linguis quamuis im-petatur quisquis diuitiis affluit vir sapiens & probus, tamen Con-scientiæ suæ securus inquit, *Patrimonio per honesta quæsto, nec gloriabitur, nec erubescet. Habebit tamen etiam quòd gloriatur, si apertâ domo, & admissâ in res suas ciuitate poterit dicere: Quod quisque suum agnouerit, tollat. O magnum virum, optimè diuitem, si opus ad hanc vocem consonet; si post hanc vocem, tantundem ha-buerit. Ita dico, si tutus & securus scrutationem populo præbuerit; si nihil quisquam apud eum inuenerit quòd manus iniecerit, audacter & propalam diues est.* Addo ego, & verè diues est, qui diues est suo.

Boni sibi
consciui
non patiuntur
tantum,
sed & audet
se suaque
videri.

Sen. l. de
vitâ bea-
tâ c. 23.

28. Rectè dicit Seneca, habiturum eum etiam quò gloriatur, si ad examen publicum aduocetur; nam quot admiserit scrutato-res, tot è domo suâ emittet testes innocentia & gloria suæ præ-cones. Deinceps enim homo modestus, recti appetens, & ab-stinens alieni, publico censorum audiet testimonio, qui antè, suo tantùm fruebatur. O quanta est illa viri boni delectatio, ita vixisse, vt à nemine aut falsi, aut malæ fidei, etiam discussis om-nibus, jure possit reprehendi. Sanè hæc D. Pauli est gloria, te-stimonium nempe Conscientiæ, *quòd in sinceritate Dei & in sim-plicitate cordis, & non in sapientiâ carnali conuersatus sit in hoc mundo.* Candida res est sincerus animus; & vt gaudeat, sibi sufficit. Diues sum; meis fruor: neminem circumueni, decepi

Quanta
hæc homi-
nis probi
selicitas!

2. ad. Cor.
s. v. 12.

neminem: fidem si dedi, fidem præstiti: aliena, dum debui, curavi ut mea; neque meo quidquam accessit ex alieno: munere meo defunctus sum, fide prorsus optimâ. Fortunatum te quisquis hæc ex vero dicis! Partis fruire; tuis felix. Delicias faciet frustum panis, quem Conscientia tuum asserit. Verùm istud planè non intelligo, quid delectationis tandem conferant vina etiam meracissima, quæ Conscientia tibi testatur, non tam ex vis expressa, quàm ex viduarum & innocentium venis per falsimonia, periuria, & fraudem extorta, in tuas mensas defluxisse. An scriniorum scrutationem populo securus præbeat, qui talem rerum suarum Conscientiam habet domi? Haud equidem reor. Et tamen omnia iudicio committet publico, qui vir est frugi. At quâ fiducia? nullâ, nisi quam sibi præstat conscia recti mens. Idcirco. *Beata planè, inquit Ambrosius, vitæ honestas, quæ non alienis æstimatur iudiciis, sed domesticis percipitur sensibus, tamquam sui iudex.*

D. Ambr.
l. 2. offic.
c. 1.

*Tertiò benè
sibi cõsciis
contemnit
sese cõdem-
nantium
diſteria,*

Tertiò denique, cùm non tam benè agatur cum humano genere, ut optima quæque cunctis placeant; neque desint tam peruersi, quibus nihil tam est volupè quàm virtutem arrodere; contra malefana hæc iudicia, imperterritam sese præbet recti Conscientia: ijsque se præcingit armis, quibus obtrectantium morsus, obloquia criminantium, invidentium contumelias, contemnentium se diſteria, & facile eludat, & non sine animi voluptate derideat. Arma hæc, si quæ sint, quæris, jam dixi non alia esse, nisi simplicem Conscientiæ sententiam, statuentis id te esse, quod ipsa suo declarat & obſignat testimonio: cætera habenda pro nullis quæ huic contraria circumferuntur iudicia. Neque verò si communes vulgè laudes nihil quidquam tibi conferunt bonæ rei, dum mali te Conscientia coarguit; quidquam etiam tibi demperint obtrectantium importunæ voces, si Conscientia pro te stat. Bonum te Conscientia pronuntiat, tibi que calculum album adjicit: bonus profectò es, etiamsi præ invidiâ mundus pereat, & totus quinimò inuertatur orcus. Quid enim? An alium te dicta facient aliena, ab eo qui reipsâ es? aut alius es, quàm quem te esse testatur Conscientia? Quid igitur agendum est, maledicorum linguis vndique exposito, sibilisque impetito? Id quod insanorum ergastula prætergredienti vsuuenit. Rident hominem mentis compotem malè fermentata capita; sibilis excipiunt, eique pudenda etiam

29.

*Et deridet
ut insana.*

etiam crimina ob os obijciunt : nec tamen his mouetur hospes ; ridet quinimò festiua de se iudicia, nec quidquam cuiquam irascitur : infanos enim cogitat de suo loqui. At quid si perturbetur ? quid si in iram frontem contrahat, vt stultis illis obturet os? Tum certè ego, ex infanorum consortio, cerebri intemperiem contraxisse eum dixerò, & simili dignum ergastulo. Quid enim cuiusquam interest, quid infanus quis garriat, cuius stultum esse iudicium constat tibi? Inter falsum verò & insanum, quid quæso est interualli, si neutrum veritati est conforme? quinimò, hoc ipso insanum est. Idcirco inquit, præclare Ambrosius: *Benè sibi conscius falsis non debet moueri; nec æstimare plus ponderis in alieno esse conuictio, quàm in suo testimonio.* Rectè. Nemo enim de rebus melius iudicat, quàm qui gerendis interfuit, & quidem solus.

D. Amb.
l. i. offic.
c. 5.

30. An ergo nulla omnino, pensanda sunt aut æstimanda hominum iudicia? Sanè ad hæc respondimus Tractatu 9. §. 2. fusè satis. Breuibus nunc iterum assero, in rebus agendis quæ commercium humanum spectant, non esse negligenda hominum iudicia, mores ciuitatis, consuetudines Reipublicæ: non enim prudentis est hominis heteroclitia pro suo genio sectari, aut contra torrentem sapere, & suo iudicio actiones publicas passim vsitatas velle dimetiri & corrigere. Cedendum in his est vulgi opinionibus, quæ nihil præferunt inhonesti. Sic veste patriâ vititur sapiens, salutationes adhibet vsitatas, sermone vulgari loquitur, neque quidquam aut in conuiujs, aut in colloquijs amicis profert, nisi quod communem morem sapiat. In agendis itaque rebus, iudicia humana, adeò contemnenda non sunt, vt sine impudentiâ notâ, ab ijs, sapientis hominis officia dissentire non possint. At verò de rebus actis, bonæne an fuerint, an malæ; bonâ inquam, aut malâ fide præstitæ; ac proinde laude dignus an sis an vituperio; id verò nullius est iudicare, nisi solius Conscientiæ. Hæc si te laudat, si criminis te absoluit, ride tum sanè peruersa hominum de te iudicia, & tuo contentus vive hilariter.

Quæ hominum iudicia sint æstimanda.

31. Quid ergo? an calumniantium ora obtundere non sit fas? an famam propugnare non liceat, quâ nihil vita humana habet pretiosius? & quid si id maior Dei gloria, aut viuendi necessitas iure expostulet? Scio ego ista; nec est quod rem hanc vrgeas, quam fateor non tantùm esse licitam, sed & sæpè necessariam adeò, vt nominis sui famæque defensio, sine crimine negligi non possit.

Fama non negligenda, sed magis æstimanda Conscientiâ.

Verùm id non ago nunc. Istud cùm Senecâ, quod ad rem meam facit, iam moneo: *Conscientiam magis quàm famam attende. Falli namque sepè poterit fama, Conscientia numquam.* Aliterutius itaque si facienda est iactura, potior est famæ quàm Conscientiæ. illius enim diuturna non est, huius verò vix potest reparari. Et passim id video euenire, vt qui Conscientiæ passus est naufragium, ferius ocius, aliquando tamen viri boni nomen omittat, quantumcumque famæ captandæ expandat vela, hominumque iudicia per fallacias & artificia studeat interpellare & decipere. Contra verò qui Conscientiâ suâ probus est, boni viri famam tandem recuperat, quantumcumque obrectantium conuitiis infracta fuerit & disturbata.

Sic viuendum, vt visa probitas calumniatori pudorem imiciat.

Itaque humana de te iudicia, nec expete magnopere si sint 32. fausta, nec expatuesce si aduersa. Tantùm, quòd D. Petrus grauius monet, sic semper agite, vt *parati semper sitis ad satisfactio-* 1. Petr. 3. nem omni poscenti vos rationem, de eâ que in vobis est spe. Sed cum *modestia & timore,* (id est reuerentiâ) *Conscientiam habentes bonam: vt in eo quod detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem.* Confunditur enim quidquid falsum est; neque gloriofius calumnia vindicatur, quàm dum reprehenditur. Itaque cum D. Paulo tui securus admodum istud asserere, *Gloria nostra hæc est, testimonium Conscientiæ nostræ.* Alij gloriam foris captent, ego eam domi possideo. Stabit pro testimonio à se dato Conscientia, & clientem suum apud homines propugnabit. Interim quidquid inuidia deblateret, ita porrò agendum tu Conscientiam sequere; ex eius dictamine age omnia; & illa suis laudibus plausum dabit, quò sincerè liceat delectari: illa præstabit pectus impavidum, sic vt opprobria quæ euitari non possunt, habiturus sis contemptui: certus interim reparandam penitus famam detractam injuriâ, aut in hac vitâ, aut si hoc non datur, indubiè saltem illo die, quò *veniet Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Et tunc laus erit unicuique à Deo, & quidem conformis illi, quam pro secreto tribunali, Conscientiâ sibi dedit. 2. ad Cor. 1. v. 12. 1. ad Cor. 4. v. 5.